

Методичні рекомендації
департаменту освіти і науки Запорізької міської ради
щодо організації змішаного навчання
у закладах загальної середньої освіти

Згідно з вимогами Міністерства охорони здоров'я та з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році (лист Міністерства освіти і науки України від 05.08.2020 № 1/9-420 «Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» робота закладів освіти буде здійснюватися з урахуванням протиепідемічних та профілактичних заходів, у тому числі: впровадження заходів щодо застосовування практики соціального дистанціювання та уникнення скупчення, спрямованих на мінімізацію контактування з іншими особами. Означені умови вимагають грамотного поєднання традиційної освіти та онлайн-технологій. Їх гармонійну взаємодію називають **змішаним навчанням**. Термін “змішане навчання” (blended або hybrid learning) має різні визначення у літературі. Загалом це – поєднання офлайн- та онлайн-навчання у різних пропорціях. Сама концепція з'явилася ще в 1990-х як протипага онлайн-навчанню, проте вивчати та впроваджувати її почали лише з 2000-х.

На перший погляд, основна відмінність змішаного навчання від звичайної системи – активне використання технологій, щоб знайти матеріал і отримати нові знання. Так, технології стають повноцінною частиною навчального процесу. Проте йдеться також і про поєднання різних підходів, способів подачі матеріалу, видів роботи. Наприклад, частина інформації розподіляється на групову роботу, частина – на самостійне вивчення. Це не залежить від того, відбувається це у класі чи дистанційно.

За змішаного навчання відмінною також є роль вчителів. Тут вони – фасилітатори навчального процесу. Тобто, люди, які організують колективне обговорення так, щоб усі учні були максимально залучені, а проблеми вирішувалися швидко й ефективно. Відтак, основна мета вчителів – не оцінити учнів на екзамені, а активно взаємодіяти з ними, відстежувати прогрес та допомагати у разі потреби. Так вчителі перестають бути просто спостерігачами і займають роль менторів.

Переведення частини процесу в онлайн відрізняє змішане навчання від звичної для України системи – у класі з зошитами та підручниками. Наприклад, учні можуть опрацювати теоретичну частину вдома, переглядаючи відео та вивчаючи супровідні матеріали. Після цього на уроці з вчителями та однолітками виконують практичні вправи або працюють у групах над проектом. За такої моделі вчителі стають модераторами освітнього процесу. Під час роботи вони визначають, наскільки добре розуміють тему окремі учні, і внаслідок цього можуть змінювати спосіб роботи з класом .

Основними перевагами системи змішаного навчання вважають :

1. Доступність та зручне користування. Самостійне опрацювання частини матеріалу робить навчальний процес більш гнучким. Слухачі курсу можуть проглянути його у такому місці та темпі, який зручний саме для них. Формат уроку зазвичай не дає можливості повторити пройдений чи осмислити

новий матеріал у потрібному обсязі. Натомість за змішаного навчання учні самі можуть структурувати проходження того матеріалу, який їм потрібно засвоїти у межах однієї теми. Наприклад, повертатись до попередніх уроків, шукати додаткову інформацію, конспектувати тощо.

2. Покращення навчального процесу. Згідно з дослідженнями у різних сферах, система змішаного навчання – більш ефективна, ніж звичайне навчання у класі чи онлайн-навчання, незалежно від напрямку курсу. Це відбувається завдяки:

- Кращому дизайну інструкцій. Найчастіше курси за системою змішаного навчання – більш спрямовані. Це означає глибоку методичну розробку та дизайн інструкцій для конкретного курсу та роботи у ньому.

- Кращій орієнтації. За системи змішаного навчання учні не просто отримують настанови від вчителів чи спираються на програму курсу. Вони здобувають інструментарій для самостійної навігації та пошуку матеріалу у межах теми.

- Врахуванню індивідуальних можливостей. Робота з онлайн-матеріалами дозволяє учням рухатися у власному темпі, а не наздоганяти решту класу. У деяких випадках електронна система (якщо це передбачено курсом) надає учням фідбек, відповідно до якого вони можуть заповнювати пропущені теми чи повертатися до тих, які забули.

- Підвищенню рівня залученості внаслідок соціальної взаємодії. За звичайної системи учні рідко працюють над певною темою усім класом. Крім того, дехто відчуває труднощі у взаємодії з великими групами людей. Тому замість скорочення кількості соціальної взаємодії через введення онлайн-частини – змішане навчання навпаки найчастіше стимулює командну роботу.

- Моніторингу часу на завдання. Онлайн-платформи дозволяють бачити кількість часу, яку витрачають учні на виконання різних завдань. Відтак – корегувати навчальний процес та роботу з конкретними учнями на основі цього.

3. Зменшення (чи гнучкість) витрат. Система змішаного навчання може оптимізувати витрати на використання приміщення чи розробку додаткових матеріалів. Так, учні працюють онлайн і не потребують, наприклад, роздрукованих додатків для певного матеріалу. Змішане навчання також може вирішити проблему з наданням підручників, оскільки учні можуть працювати з матеріалами без паперових аналогів.

Виділяють 4 моделі змішаного навчання: ротаційну, гнучку, самостійного змішування і поглиблену віртуальну.

1) **Ротаційна модель.** У цій моделі учні чергують онлайн- та офлайн-частини за певним графіком чи вказівками вчителя. Ці частини можуть охоплювати: роботу у невеликих групах чи цілим класом, групові проекти, індивідуальну роботу з вчителем(-кою) та письмові завдання.

Ротаційна модель містить чотири підвиди:

а) **Ротація за станціями.** У такій моделі учні працюють у класі і за визначеним графіком проходять окремі станції. Тобто чергують різні види діяльності: групову роботу, роботу над проектом і роботу з вчителем. Частина завдань вони обов'язково виконують онлайн. Станції можуть охоплювати як

індивідуальну роботу чи роботу у групах, так і роботу цілим класом. Відмінна риса цієї моделі – всі учні повинні пройти всі станції. Поділ учнів на групи та індивідуальне інструктування вчителем(-кою) — дуже гнучкі. Тому групи можуть змінюватися протягом навчального року залежно від потреб учнів.

б) *Ротація за лабораторіями.* Модель схожа на попередню, проте у ній учні змінюються не в межах класу, а в межах навчального закладу. Однією із станцій є не просто робота онлайн, а робота в окремому приміщенні-лабораторії. Перевага цієї моделі – можливість для вчителя надавати інструкції усьому класу водночас. Якщо певна група учнів має труднощі, вчитель може відразу працювати із ними окремо. Тому ця модель найбільш подібна до традиційної моделі навчання, за якої вчитель працює з усім класом водночас.

в) *Перевернутий клас.* За такої моделі учні за визначеним графіком змінюють онлайн-частину вдома на офлайн-частину в класі. Тобто вдома вони засвоюють теоретичний матеріал та переглядають лекції. А в класі працюють з учителем(-кою) чи у групах над практичними завданнями та проектами. В означеній моделі особливо важливою є практична частина. Якщо лекція залишилася не переглянutoю чи не зрозумілою, виконання практичних вправ допоможе показати прогалини у знаннях та краще пояснити матеріал. Перевага такої системи у тому, що навчальний заклад не повинен додатково закуповувати обладнання, адже учні користуються ним вдома. Крім того, вчитель(-ка) може самостійно робити навчальні відео для своїх учнів залежно від їхнього рівня та потреб.

г) *Індивідуальна ротація.* У такій моделі учні працюють у класі і проходять окремі станції за індивідуально визначеним графіком. Відмінність цієї моделі від «ротації за станціями» у тому, що не всі учні обов'язково проходять усі станції. Перевага моделі – підлаштування графіків та способів роботи під особисті потреби кожного(-ної) з учнів. Якщо комусь простіше працювати онлайн, а хтось отримує кращі результати завдяки груповим завданням — така модель враховує ці особливості. Водночас учні мають спланований графік, тобто система передбачувана і зрозуміла для всіх користувачів.

2) *Гнучка модель.* Це модель, за якої особисте інструктування учні отримують переважно через інтернет. В учнів гнучкий графік, який змінюється відповідно до їхніх потреб у конкретній темі та курсі. Кількість і роль вчителів у такому виді роботи може варіюватися: від великої кількості групової роботи та обговорень з учнями до переважно індивідуальної роботи учнів онлайн і консультування за потреби. Перевага і водночас виклик такої системи – індивідуалізований графік. Тобто учні мають розуміти, як структурувати свою роботу. В старшій та середній школі учні краще можуть оцінювати свій прогрес. У старшій школі «гнучка модель» більше нагадує навчання в університеті за індивідуальним розкладом, ніж звичайні уроки в класі.

3) *Модель самостійного змішування* (з англ. «self-blend»). У цій системі учні можуть вивчати певний курс цілковито онлайн і прослуховувати його вдома чи у школі, щоб закріпити основний курс. За таких умов вчитель(-ка) також працює з учнями онлайн. Ця модель відрізняється від онлайн-навчання тим, що онлайн вивчають тільки один предмет. Натомість інші

предмети учні проходять у школі. Така модель може компенсувати відсутність поглиблених курсів у школі чи дисциплін вільного вибору. Учні прослуховують додаткові курси онлайн, тому навчальний заклад може скоротити витрати на них. Оскільки модель «самостійного змішування» потребує високого рівня самодисципліни, подібно до «гнучкої моделі», вона більш поширена у старшій школі.

4) **Поглиблена віртуальна модель.** У цій моделі учні самостійно розподіляють курси на онлайн- та офлайн-частину. Онлайн-частину можна прослуховувати як у навчальному закладі, так і поза ним. Багато онлайн-курсів трансформувалися у таку модель, щоб надати учням досвід особистого спілкування. Вона відрізняється від моделі «самостійного змішування» тим, що охоплює всі курси, а не є вибірковою. А від «перевернутого класу» – тим, що учні не щодня відвідують школу. «Поглиблена віртуальна модель» посідає друге місце серед моделей змішаного навчання для старшої школи. Подібно до «гнучкої моделі» та моделі «самостійного змішування» вона передбачає вищий рівень навичок самоорганізації та дисципліни учнів. Перевага такої моделі – гнучкість розкладу та розподілу навантажень.

Плануючи курс, рекомендуємо спиратись на очікувані результати навчання та обирати відповідні види діяльності й матеріали. При плануванні видів навчальної діяльності учнів слід дотримуватися базових рекомендацій щодо послідовності взаємодії на всіх рівнях вивчення дисципліни від окремої теми до розділу чи модуля:

- Попередня підготовка має на меті дати учням та вчителю ту інформацію, яка допоможе ефективніше спланувати навчальну діяльність. Цей етап може включати мотиваційні матеріали, що зацікавлять учнів до вивчення нового матеріалу, діагностичне тестування, яке покаже попередні знання здобувачів із теми.

- Подача нової інформації може відбуватися дедуктивно (спочатку учні отримують знання про теорію та правила, а потім шукають зв'язки з практикою) та індуктивно (учні самі помічають правила й закономірності через роботу з прикладами, кейсами, дослідями тощо).

- Тренування може відбуватися як індивідуально, так і в групі. Самостійне опрацювання матеріалів передбачає не просто як перегляд, прослуховування чи прочитання як таке. Тут можуть бути відповіді на питання у вигляді мінітесту, розгорнутої відповіді чи заповнення таблиці за шаблоном. Також тут можна передбачити виконання вправ. Обговорення у групі може відбуватися як у синхронному режимі (відеоконференція, чат), так і в асинхронному (форум, чат, робота над спільним документом). Завдання вчителя – організувати цей процес через запитання та окреслення очікуваного результату обговорення.

- Практичне завдання може бути як індивідуальним, так і груповим, воно може виконуватись як синхронно, так і асинхронно. Кожне практичне завдання має давати досвід, пов'язаний із цілями курсу та очікуваними результатами навчання.

- Оцінювання завдання, незалежно від форми, має відбуватися за чіткими зрозумілими критеріями, з якими здобувач знайомиться на етапі тренування до початку виконання практичного завдання.

- Рефлексія (осмислення, аналіз, планування) має на меті усвідомлення здобувачем, що було нового / важливого / складного і що робити / змінити далі.

На сайті студії онлайн-освіти EdEra <http://blog.ed-era.com/> можна більш докладно ознайомитись із сутністю технології змішаного навчання та досвідом закладів освіти щодо її впровадження. Звертаємо увагу, що для ефективного використання означеної технології в закладах освіти слід створити власні змішані курси, які будуть цілковито пристосовані до конкретних умов, матеріалу і до потреб конкретного класу.